

Economen

Als praktisch toepasbare wetenschap heeft de economie helaas aan glans verloren. De steeds veelvuldiger economenmopjes betekenen niet veel, maar zijn wel een signaal dat de voortdurende meningsverschillen en falende voorspellingen ons toch echt worden aangerekend. Ook doet het geen goed dat wij bij de beantwoording van alledaagse vragen, zoals: wat gaat de dollar doen, of: komt er een recessie in Amerika, zo vaak met de mond vol tanden staan. Op deze situatie reageren de vakgenoten op verschillende wijze. Sommigen trachten hun gelijk te krijgen door nog ingewikkelder redeneringen op te bouwen, anderen vluchten in formules en modellen en er is zelfs een groep die twijfelt aan het nut van eigen kennis. Toch is er geen reden om de moed te verliezen, want onze toekomstvisies hebben een redelijke kans op succes zolang wij ons maar houden aan de grote lijnen en allerlei nieuwe verfijningen weten te vermijden. Om deze stelling kracht bij te zetten, wil ik u twintig jaar terug voeren in de tijd, dus naar de jaren zestig, daarbij uitgaande van het volgende ouderwetse tafereel. Op een toen nog mondeling afgenomen doctoraal tentamen confronteert de dienstdoende hoogleraar een redelijk begaafde student met een aantal vragen, die hij de avond tevoren zorgvuldig heeft bedacht.

De eerste vraag luidt als volgt: mijnheer, stelt u zich voor dat in een economisch machtig land in een toestand van recessie de overheidsuitgaven belangrijk worden gestimuleerd, de belastingdruk aanmerkelijk wordt verlaagd, doch dat daarentegen de monetaire politiek restrictief wordt gehouden – wat zal er gebeuren? De student is even uit het veld geslagen, maar reageert dan aldus. Het voorbeeld, professor, lijkt een beetje vreemd, want er wordt als het ware tegelijkertijd gas gegeven en op de rem getrapt. Maar waarschijnlijk zal die economie behoorlijk aantrekken, ondanks dat de prijzen wat onder druk zullen staan. Het overheidsbudget gaat natuurlijk een flink tekort vertonen en hetzelfde geldt waarschijnlijk ook voor de betalingsbalans. De interest zal stijgen en omdat het in een economisch machtig land gebeurt, zal dit buitenlands kapitaal aanlokken, zodat

men een dergelijk beleid wel even kan volhouden. Alles bijeengenomen is dit een denkbaar en redelijk antwoord, waarmee de professor uit de jaren zestig zonder meer zou hebben ingestemd. Maar hij zou zich beslist niet hebben kunnen indenken dat het aan het begin van de jaren tachtig een uitmuntende voorspelling zou zijn geweest, die president Reagan beter zou hebben gediend dan alle Laffer-nonsens en de verfijningen van de z.g. aanbodeconomie.

Als vervolgvraagje ligt het volgende voor de hamd: en indien het betreffende land nu eens veel minder groot en vertrouwenwekkend is, wat valt er dan te verwachten? Antwoord: in eerste instantie zal hetzelfde gebeuren, doch een klein land kan op den duur niet uit de pas lopen. Dit zal worden afgestraft met ondraaglijke betalingsbalansproblemen en een dalende wisselkoers. Twintig jaar terug een passabel antwoord. Doch president Mitterrand had drie jaar geleden blijkbaar geen enkele economie in de buurt die hem dat kon vertellen. Men was immers politiek te veel geïnvolveerd en knutselde daarom, net als destijds in ons land, met allerlei verfijningen, zoals inverteertheffingen e.d.

Op een geheel ander gebied beweegt zich de derde vraag. Wat zal er gebeuren als de aanbieders van een voor de wereld uiterst belangrijk produkt (b.v. tarwe, ijzer of olie) plotseling een krachtig kartel vormen en vervolgens de prijs van dat produkt weten te verveelvoudigen? Als toevoeging: gebruik in uw antwoord de werking van prijs- en inkomenseffecten. Toevallig had de student een week tevoren nog iets gelezen over de discussie tussen Keynes en Ohlin over de Duitse herstelbetalingen na de eerste wereldoorlog. Hij komt daarom met de volgende repliek: in eerste aanleg zullen inkomenseffecten een grote rol spelen. De producentenlanden van het betreffende goed boeken omvangrijke overschotten op hun betalingsbalans, waartegen de consumentenlanden met tekorten te kampen krijgen. Door inkomens- en vraagstijgingen, resp. -dalingen komt echter een aanpassingsproces op gang dat de zaak weer naar een evenwicht doet tenderen, zij het dat de ene groep rijker en de andere wat armer wordt. Wat de prijseffecten betreft,

zal het produkt natuurlijk minder worden gebruikt, terwijl binnen de grenzen van het mogelijke naar substitutie zal worden gestreefd. Ten slotte zal op de langere duur het kartel verzwakken, want elk kartel krijgt te maken met ontbindende krachten van binnenuit, terwijl van buiten de aanvallen van outsiders waarschijnlijk succesvoller zullen worden. Opnieuw een plausibel antwoord, gebouwd op de gangbare literatuur van die tijd. Doch de professor zou wederom niet hebben beseft dat hij werd geconfronteerd met een even eenvoudig als briljant stukje voorspelkunde over de latere effecten van de oliecrisis. Alleen *The Economist* heeft destijds een zo simpele analyse aangedurfd, doch de rest van de economenwereld kon alleen met verbijstering reageren.

We kunnen nog wel even doorgaan. Zo had de student uit de jaren zestig waarschijnlijk beter gejongleerd met de vraag waartoe overmatige loonsverhogingen en verbeteringen in de sociale voorzieningen leiden dan de meeste Nederlanders politici en economen uit de jaren zeventig. Maar aan de andere kant moeten we ook toegeven dat sommige situaties destijds zo absurd zouden hebben geklonken dat iedere econoom er de tanden op stuk zou hebben gebeten. Twee voorbeelden: a. wat is te verwachten als over twintig jaar de werkloosheid in Nederland relatief net zo hoog wordt als in het diepste van de crisis van de jaren dertig; en b. wat doet men met de arbeidstijd in een land dat economisch gezien moeite heeft om mee te komen in de wereld? Waarschijnlijk had onze student bij a. gezegd: dat kan niet, dat leidt tot geweldige sociale onrust en bij nader aandringen zou hij een verhaal over het stimuleren van de effectieve vraag zijn begonnen. Mogelijk zou hij bij b. iets over harder werken hebben gemompeld. In ieder geval zouden de echte antwoorden, nl. a. er zal weinig gebeuren; en b. de vakanties zullen met 2½ week worden verlengd, niet alleen het voorstellingsvermogen van de student, maar ook dat van zijn hooggeleerde ondervrager verre te boven zijn gegaan.

Wat leert ons dit alles? In de eerste plaats dat de kans op een redelijk schot nog niet zo slecht is als men zich houdt aan de standaardliteratuur, zich niet waagt aan economische verfijningen en vooral politieke doctrines schuwt. Tegelijkertijd geldt als tweede dat de werkelijkheid soms zo bizar is dat er geen kruid, d.w.z. geen economische theorie, tegen is gewassen. Kortom, eenvoud en bescheidenheid vormen een redelijke tegenweer tegen de economenmopjes en onze frustraties. Probeer het eens op de volgende receptie als u met een glas in de ene hand en een stuk kaas in de andere hand opnieuw wordt geconfronteerd met de bekende vraag over die verrekte dollar.